

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för utbildningsvetenskap

Språk- och kommunikationsstöd i förskolan

- En undersökning om hur barn stöttas i sin språk- och kommunikationsutveckling i förskolan

Frida Ramström & Lovisa Borg

2018

Examensarbete, Grundnivå (yrkesexamen), 15 hp
Pedagogik
Förskolläroprogrammet

Handledare: Guadalupe Francia
Examinator: Peter Gill

Borg, L & Ramström, F (2018). *Språk och kommunikationsstöd i förskolan. En undersökning om hur barn stöttas i sin språk- och kommunikationsutveckling i förskolan*. Examensarbete i pedagogik. Förskolläraryrket. Akademin för utbildning och ekonomi. Högskolan i Gävle

Sammanfattning

Syftet med studien är att undersöka vad några verksamma inom förskolan har för åsikter, vetenskap och erfarenheter om hur språk och kommunikationsstöd används i förskolan. I studien undersöks också vilka tillvägagångssätt som används för att stödja barn i deras språkutveckling och om de intervjuade anser att det finns några fördelar och nackdelar med språkstöd. För att samla in material gjordes intervjuer med verksamma inom fem olika förskolor och tre olika områden, vilket var förskollärare, talpedagog och specialpedagog. Data samlades in genom ljudupptagning samt anteckningar som sedan transkriberades och delades upp i sex kategorier. Utifrån studien fick vi i resultatet fram att språk och kommunikationsstöd är något som gynnar alla barn, oavsett svårigheter. Det framkom att bild- och teckenstöd är den vanligaste metoden men också att pedagogernas relation till barnen är en av de viktigaste faktorerna för att det ska kunna bli ett stimulerande lärande. Resultatet visar också att en nackdel med språkstöd är tidsbrist och brist på kunskap och intresse hos pedagoger.

Nyckelord: Förskola, förskollärare, kommunikation, kommunikationsstöd, pedagogik, språk, språkstöd, undervisning

Keywords: Communication, communication support, education, language, language support, pedagogy, preschool, preschool teacher

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Bakgrund	2
2.1 Sökprocess	2
2.2 Teoretiskt perspektiv	2
2.2.1 Sociokulturellt perspektiv	2
2.3 Tidigare forskning	3
2.3.1 Språket	3
2.3.2 Språkstöd	4
2.3.3 Inkluderande utbildning	5
2.4 AKK, alternativ och kompletterande kommunikation	6
2.5 Relationsskapande	7
2.6 Styrdokument	8
3. Syfte och frågeställningar	9
4. Metod	9
4.1 Metodval	9
4.2 Urval	10
4.3 Genomförande	10
4.4 Bearbetning av material	11
5. Resultat	12
5.1 Sociala relationer	12
5.2 Barnets utveckling	13
5.3 AKK	13
5.4 Flerspråkiga barn	15
5.5 Fördelar och nackdelar	15
5.5.1 Fördelar	15
5.5.2 Nackdelar	16
5.6 Bestämmelser om alternativ och kompletterande kommunikation	17
6. Analys	18
7. Diskussion och slutsats	22
7.1 Diskussion av metod	22
7.2 Diskussion av resultat	22
7.3 Slutsatser	24
8. Fortsatt forskning	25
9. Referenser	26
Bilaga 1	28
Bilaga 2	29

1. Inledning

Förenta nationernas barnkonvention (UNICEF Sverige, 2009) talar för att barnets bästa alltid ska komma i första hand, där alla barn ska ha rätt till yttrandefrihet och rätt att kunna bilda sina egna uppfattningar. Språk och kommunikation har nu även fått en större del i Läroplanen för förskolan och därför vill vi i denna studie, utifrån forskning och erfarenheter, belysa hur viktigt det är att erbjuda språk och kommunikationsstöd i tidig utbildning. Vi vill också uppmärksamma hur viktigt det faktiskt är att alla barn i förskolan erbjuds och får ta del av detta och inte bara de barn som är i behov av något extra stöd.

Under våra VFU-perioder började vi intressera oss allt mer för barns språk och hade frågor och funderingar kring hur barnen får det stöd som de är i behov av när det handlar om deras språk- och kommunikationsutveckling. Att kommunicera handlar om att kunna berätta, göra sig förstådd, förstå andra och tolka vad andra säger. Det är viktigt att alla barn i förskolan ges samma förutsättningar oavsett sin verbala förmåga. Detta eftersom kommunikation är en stor del av barns liv, inte bara på förskolan utan även i framtiden och ute i samhället för att de ska kunna göra sig förstådd. Bruce (2010) menar att brister i kommunikationen hos ett barn kan leda till dåligt självförtroende och att barnet halkar efter när det är dags att börja i skolan. Därför påpekar hon hur viktigt det är att personalen i förskolan använder sig av strategier som kan stödja barn i deras språk- och kommunikationsutveckling.

På våra VFU-förskolor har vi fått ta del av hur pedagoger har använt sig av olika kommunikationsmedel som till exempel bilder, tecken och kommunikationskortor för att underlätta och stödja barn i deras språkutveckling. Binger och Light (2006) menar att det idag finns en ökad medvetenheten hos pedagoger i förskolan att använda alternativ och kompletterande kommunikation till alla barn för att få deras omvärld tydligare och mer begriplig. Därav växte vårt intresse för att undersöka hur förskollärare, talpedagog och specialpedagoger ser på språk- och kommunikationsstöd. Med utgångspunkt i detta har vi valt att undersöka vad några verksamma inom förskolan har för erfarenheter och tankar när det handlar om att stödja barn i deras språk- och kommunikationsutveckling.

2. Bakgrund

I vår studie har vi valt att utgå från ett sociokulturellt perspektiv, vilket vi kommer att presentera här nedan. Vi kommer också att presentera tidigare forskning, styrdokument, alternativ och kompletterande kommunikation, relationer mellan barn, pedagoger och föräldrar och flerspråkighet.

2.1 Sökprocess

För att hitta relevant tidigare forskning om språk- och kommunikationsstöd i förskolan använde vi oss av databaserna ERIC3, SwePub5 och psycINFO4. Sökorden som vi använde för att finna relevanta artiklar på svenska var ”kommunikation”, ”förskola”, ”språk” och ”stöd”. Vi hittade inte tillräckligt många artiklar på svenska för att få tillräckligt med information och därför sökte vi även artiklarna på engelska och använde oss då av ”communication”, ”preschool”, ”language” och ”support”. Vi valde sedan ut de artiklar som kändes relevanta i förhållande till studiens syfte. För att komplettera med annan relevant litteratur sökte vi på högskolans bibliotek på databasen ”Libris” efter böcker innehållande språk, kommunikation och förskola.

2.2 Teoretiskt perspektiv

2.2.1 Sociokulturellt perspektiv

Syftet med vår studie är att undersöka vad fem personer som är verksamma inom förskolan har för åsikter, vetenskap och erfarenheter om hur språk- och kommunikationsstöd används i förskolan. Vi valde att använda oss av det sociokulturella perspektivet i vårt arbete. Denna teori handlar om att människan lär sig i sociala sammanhang där man formas utifrån upplevelser och erfarenheter (Björklund, 2008). Eftersom att det på något sätt krävs ett samspel mellan vuxna och barn och en relation mellan dessa för att på bästa sätt kunna stödja barn i deras språkutveckling valde vi att utgå ifrån denna teori. Vi kommer därför i analysen av det insamlade materialet och i diskussionen att återkomma till det sociokulturella perspektivet.

Den ryske psykologen Lev Vygotskij har haft stort inflytande när det handlar om sociala relationer. Vygotskij (refererad i Wedin, 2011) betonar interaktionens viktiga roll för barns språkutveckling. Genom sociala relationer och umgänge upptäcker barn språket.

Vygotskij menar att språket har många funktioner men att språkets huvudsakliga funktion är den kommunikativa. Vygotskij menade också utifrån det sociokulturella perspektivet att barn genom interaktion med människor som är mer mogna än de själva, stärker sin sociala och kognitiva utveckling. Han talade om den proximala utvecklingszonen där barn med stöd av vuxna kan använda och utveckla ett mer avancerat språk än vad de redan kan (Vygotskij refererad i Wedin, 2011). Även Lindö (2009) talar om att vuxenstödet har en central roll för lärandet i det sociokulturella perspektivet och refererar till Dysthe (1996) och ordet scaffolding. Scaffolding, på svenska kallat byggnadsställningar, menas att den vuxna är byggnadsställningen och i samspel med barnet kan då denne klättra för att vidga sin språkliga utveckling. Detta kan också innebära ett samspel mellan två eller fler barn.

2.3 Tidigare forskning

2.3.1 Språket

Språk och kommunikation är något som används hela tiden och överallt. Därför är tidig språkinläring viktigt i många sammanhang som till exempel när ett barn ska skapa relationer, befinner sig i sociala sammanhang, deltar i lek och i andra typer av aktiviteter (Wells, 2007, refererad i Sheridan och Gjems, 2016). Något som stärker barns språk och kommunikationsförmåga i tidig ålder är de sociala relationerna i förskolan. Förskolan är som en arena av olika möten och i undervisningen skapas det möjligheter för de som arbetar att skapa förutsättningar för varje barns språkutveckling (Palla och Vallberg Roth, 2018). När barn i förskoleåldern befinner sig i aktiviteter eller sammanhang som de känner är meningsfulla lär de sig som mest att utveckla sitt språk. Det har även stor betydelse hur de vuxna stödjer barnen i deras språkinläring (Sheridan och Gjems, 2016). Forskning har visat på att barn som växer upp i en miljö utan språkstimulans och omsorg får det svårare att i framtiden komma ikapp i dessa brister (Curtiss, 1977, refererad i Lindö, 2009). Relationen mellan vuxen och barn har därför stor betydelse för ett barns sociala utveckling och senare händelser i livet, vilket har undersökts sedan Bowlbys (1958, refererad i Barker, Akaba, Brady och Thiemann-Bourque, 2013) teori om anknytning. Pedagogerna i förskolan behöver vara lyhörda och tillgodose barnets behov för bästa möjliga utvecklingsresultat. När barnet inte har utvecklat något verbalt språk är det extra viktigt att pedagogen har en förståelse för barnets kommunikativa utveckling, skapar en god relation till barnet och lär sig att tolka barnets signaler för att

underlätta i dennes vardag (Albers, Riksen-Walraven och De Weerth, 2007, refererad i Barker, Akaba, Brady och Thiemann-Bourque, 2013).

2.3.2 Språkstöd

Det finns idag en ökad medvetenhet om vikten i att använda sig av alternativ och kompletterande kommunikation med barn och speciellt med de som har svårt med kommunikationen. Det är även av stor vikt att barnen får ta del av detta i så tidig ålder som möjligt. Alternativ kommunikation kan innefatta bland annat bilder, skyltar, tecken och kommunikationsböcker (Binger och Light, 2006). När det kommer till små barn är det att föredra att använda sig av enkla bilder något som liknar verkligheten för att kunna förmedla språket vidare på lättast sätt (Sutton, Trudeau, Morford, Rios och Poirier, 2010). Barn som har svårigheter med kommunikation och språket upplever ofta att det blir ett problem när de ska försöka prata med kamrater, lärare och familj. Att använda sig av alternativ kommunikation kan hjälpa dessa barn väsentligt i processen att kunna kommunicera med andra, vilket också stärker deras självkänsla (Barker, Akaba, Brady och Thiemann-Bourque, 2013). Barn med till exempel autism-diagnos är ofta senare i deras talutveckling och kan ofta hamna efter hela vägen in i skolan. Därför är det otroligt viktigt att stödja barns språk i förskolan och använda sig av alternativ kommunikation, så att alla barn får möjlighet till sociala interaktioner och goda chanser att lyckas i framtiden (Paul, Campbell, Gilbert, Tsiouri, 2013). I förskolan ska vi sträva efter en inkluderande utbildning för större chans till barns sociala utveckling. Förskolan ska också samarbeta med hemmet så att vårdnadshavarna kan vara lika delaktiga och inkluderade i barnens utbildning. Trots att alla barn i förskolan ska ha rätt till det enskilda stöd de är i behov av stimuleras de inte alltid på det sätt de ska. Detta kan bero på bristande kompetens eller tidsbrist hos pedagogerna, vilket kan göra att de barn som är i behov av extra stöd inte alltid får de resurser som behövs. Det har även visat sig att de barn som inte får den rätta stöttningen ofta får svårigheter när det kommer till deras tal- och språkutveckling (Grisham-Brown, Cox, Gravil och Missall, 2010). Barn påverkas och utvecklas bland annat utifrån sin omgivning och i sociala sammanhang. Förskolan är ett exempel på en social omgivning där barn leker och samspelar med andra, därför är också förskolan viktig för barns välbefinnande (Renblad och Brodin, 2014). Barn som är i behov av stöd och tidigt får den stöttning de är i behov av i förskolan, har större möjlighet till en positiv utveckling senare i livet (Wilson, 2011, refererad Renblad och Brodin, 2014). För att få utvecklas på bästa sätt behöver barn

stöd av en vuxen, vilket gör att relationen mellan pedagoger och barn på förskolan är viktig. Dock är det många förskollärare som anser att de inte har fått tillräcklig kunskap om just barn i behov av stöd och därför behöver de ofta ta hjälp av specialpedagoger för att få hjälp med metoder och verktyg för att stödja dessa barn. Denna hjälp kan då innefatta bildstöd, teckenstöd och andra kommunikationsverktyg (Renblad och Brodin, 2014).

2.3.3 Inkluderande utbildning

Lundqvist, Mara och Siljehag (2015) talar om att inkluderande utbildning är viktig för barns sociala utveckling. Dels för att bekämpa diskriminering och mobbning samt för att skapa ett samhälle där alla är accepterade och välkomna. Inkluderande utbildning innefattar både filosofiska och praktiska aspekter, som alla barns deltagande oavsett om barnet har något speciellt utbildningsbehov eller inte, samt till mänskliga rättigheter och social samhörighet. Alla barn har rätt att få det individuella stöd som de är i behov av, det kan till exempel innebära tydligare instruktioner, struktur samt alternativ och kompletterande kommunikationsmetoder. I Sverige är det en rättighet för alla barn mellan ett till fem år att få tillträde till förskolan, där huvuduppgifterna är att utbilda och ta hand om barnen, att ge dem möjlighet till sociala samspel, lek och förberedelse inför skolan och samhället. Cirka 17% av de barn som är inskrivna i förskolan behöver extra hjälp och stöd och de barnen har rätt till extra stöd i en förskola i närheten av bostaden (Lundqvist, Mara och Siljehag, 2015).

Pedagogerna i förskolan rekommenderas att använda sig av alternativ kommunikation för att underlätta för dessa barn. De hinder som dock kan uppstå i verksamheterna när det handlar om till exempel tecken är att det inte finns tillräckligt med kunskap hos pedagogerna eller den tid som krävs för att lära sig och kunna stötta barnen i den mån de är i behov av (Barker, Akaba, Brady och Thiemann-Bourque, 2013). Förskolan ska skapa förutsättningar för varje barns språkutveckling oavsett barnens bakgrund och en generell strategi kan vara att ha fokus på språk, kommunikation och flerspråkighet i förskolan, på så sätt blir det en utbildning för alla. En mångfaldig undervisning kan ses som ett hjälpmedel för att kunna uppnå en inkluderande och jämlik utbildning. Med det sagt blir undervisningen relevant och undervisningen kommer att uppmuntra barns lärande samt främja barns hälsa och på så sätt kan barnen bli trygga i sig själv och skapa sig en stark identitet (Palla och Vallberg Roth, 2018).

2.4 AKK, alternativ och kompletterande kommunikation

I det här avsnittet har vi valt att introducera AKK (alternativ och kompletterande kommunikation) för att alla de valda förskolorna i denna undersökning arbetar med denna metod. Språk är något som är centralt för en människas sociala liv och vi har en medfödd förmåga att lära oss språket genom interaktion med andra. I västvärlden är det vanligt att det lilla nyfödda barnet ses som någon vi kan kommunicera med, långt innan de själva har lärt sig att prata och med gester, miner och ljud tolkar vi barnets språk (Wedin, 2011). Även Bruce, Ivarsson, Svensson och Svantelius (2016) menar att det idag finns en fördjupad kunskap om hur viktig barns kommunikation, språk och talutveckling är i tidig ålder. Därför är det viktigt att de som är verksamma inom förskolan har kunskap om hur de kan stödja barn i deras språkutveckling i en språkstimulerande miljö som gynnar alla barns utveckling.

Heister, Trygg (2010) skriver om AKK, alternativ och kompletterade kommunikation, som handlar om olika tillvägagångssätt för att ersätta talet. Detta kan vara redskap som de med talsvårigheter kan använda sig av för att kommunicera med andra människor. Det kan också handla om bilder, föremål, fotografier, symboler och bokstäver och dessa kan sitta på till exempel en kommunikationstavla eller kommunikationskarta som barnet kan använda sig av. TAKK, tecken som alternativ och kompletterande kommunikation, kan användas för att stödja barns språk- och kommunikation. Det används för att barnet både ska kunna uttrycka sig, förstå sin omvärld och för att skaffa sig ett redskap som hjälper barnet att stärka det sociala samspelet med andra. För att förhindra negativa kommunikationsmönster för barn med språksvårigheter är det till fördel att använda sig av TAKK så tidigt som möjligt. Kommunikation och språk handlar om många olika behov, det är allt från att berätta, be om något, informera och kunna uttrycka sig. Att använda sig av TAKK stödjer barnet både i dennes språkförståelse och uttrycksbehov. Barnets omgivning är avgörande för språkutvecklingen och de vuxna som finns i barnets omgivning har stor betydelse. Författaren talar också om multimodal kommunikation och menar att vi inte bara talar med språket utan att vi använder oss av flera uttryck och sinnen samtidigt. Vi kan till exempel kommunicera med gester, mimik, symboler och kroppsspråk. När vi använder oss av dessa olika kommunikationssätt

samtidigt stödjer de varandra och samtidigt underlättar det i kommunikationen (Heister Trygg, 2010).

2.5 Relationsskapande

Utifrån Vygotskijs sociokulturella perspektiv (Vygotskij, refererad i Wedin, 2011) där människan lär i sociala sammanhang blir pedagogernas relation och samspel med barnen en väldigt viktig del i förskolans miljö. Bruce (2010) talar om risker och nackdelar hos barn som inte har ett välutvecklat språk och det kan skapa problem hos de barnen i framtiden och i deras sociala utveckling. Kommunikation handlar om att förstå och att kunna bli förstådd och om det finns brister i kommunikationen kan det leda till en dålig självkänsla hos barnet. Alla barn reagerar olika på detta och det kan skapas frustration. Resultatet av detta kan bli att barnet blir utstött i kamratskap och att det ofta kan skapas konflikter. Det är därför viktigt att personalen i förskolan arbetar för att utveckla och stödja barnet i dennes språk- och kommunikation. Samarbetet mellan pedagoger och vårdnadshavare är också viktigt och det har en stor påverkan på barnets utveckling i förskolan. Även Wedin (2011) och Lindö (2009) skriver om pedagogernas ansvar och relationer i förskolan. Idag ställs det otroliga krav på att förskollärare ska stödja barn i tidig ålder när det kommer till språk- och kommunikationsutveckling och pedagogerna måste ha barnets språkutveckling i åtanke när de planerar verksamheten (Wedin, 2011). Lindö menar också att vikten av en god relation mellan pedagoger och vårdnadshavare är stor, för att barnet ska kunna utveckla ett bra sätt att möta vuxna senare i livet. Hon skriver också om vikten i pedagogens professionalitet och refererar till Pramling, Palmérus och Linddahl (1991) som talar om tre betydelsefulla beteenden den vuxna bör ha gentemot barnet i dennes kommunikativa utveckling. Det första är svarbeteende som handlar om att skapa en bra relation till barnet och respektera dennes tankar. Det andra är vägledning som handlar om att leda barnet på rätt väg samtidigt som den utvecklar självständighet, bra självkänsla och en känsla av att lyckas. Det sista är engagemang som handlar om att vara delaktig i barnet, att samspela och uppmuntra barnet i dennes upplevelser, utveckling och omvärld. Sång, bild, lek, drama och musik är alla aktiviteter som ingår i barnets språkutveckling.

I och med en ökning av migrationen i Sverige de senaste 50 åren har även den språkliga mångfalden ökat, vilket betyder att barnen i förskola nu mera växer upp i en flerspråkig miljö. I Sverige har alla barn rätt att få den undervisning som de är i behov av, vilket ser

olika ut beroende på vad för bakgrund, erfarenheter och kunskap barnet har med sig i bagaget. För att barnen ska kunna få det stöd de är i behov av för att utveckla sitt språk måste de som är verksamma i förskolan ha kunskap och kunna utveckla verktyg och strategier för att också möta de flerspråkiga barnen på bästa sätt (Wedin, 2011).

2.6 Styrdokument

FNs barnkonvention, som blir lag år 2020, handlar om barnets rättigheter och att alla barn har en inneboende rätt till livet, oavsett barnets bakgrund eller behov. Konventionen erkänner alla barns rätt till utbildning, oavsett om barnet har något handikapp eller några svårigheter och den ska säkerställa barnets utveckling. I konventionen står det också att barnet har rätt att bilda egna åsikter och att uttrycka sig fritt (UNICEF Sverige, 2009). I och med detta är det viktigt att förskolan arbetar för att stimulera och stödja barns språkutveckling så att de får möjlighet till att uttrycka sig, oavsett om det är verbalt eller på något annat vis. Förskolan vilar på demokratins grunder och är starten för ett barns livslånga lärande. Den ska också stödja varje barns utveckling samt förmedla och lära ut om mänskliga rättigheter och de demokratiska värderingar som vårt samhälle vilar på. Barns ansvarskänsla och sociala förmåga ska också utvecklas så att dennes solidaritet grundläggs i tidig ålder. Förskolan ska följa läroplanens mål för att barnet ska ges de bästa möjligheterna till att utvecklas. I läroplanen för förskolan står det bland annat att förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar ett nyanserat talspråk, sin förmåga att fungera i grupp, att hantera konflikter och kunna ge uttryck för sina egna uppfattningar (Skolverket, 2016)

”Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar nyanserat talspråk, ordförråd och begrepp samt sin förmåga att leka med ord, berätta, uttrycka tankar, ställa frågor, argumentera och kommunicera med andra” (Skolverket, 2016, s10).

I både läroplanen (Skolverket, 2016) och skollagen (2010:800) lyfts det fram att förskolan ska samarbeta med hemmet för att barnets vistelse i förskolan ska bli så bra som möjligt. Om barn är i behov av särskilt stöd ska förskolan och förskolechefen se till att barnet ges det. Då är det även viktigt att vårdnadshavare ges chansen att vara delaktiga i det. Därför är det viktigt att det finns pedagoger i förskolan som har den kunskap som krävs för att barnet ska få chans att utvecklas så mycket som möjligt.

3. Syfte och frågeställningar

Syftet med vår studie är att undersöka vad fem personer som är verksamma inom förskolan har för åsikter, vetskap och erfarenheter om hur språk- och kommunikationsstöd används i förskolan. Ytterligare vill vi i studien undersöka om vad förskollärare, tal- och specialpedagogerna upplever som positivt och negativt med användning av språk- och kommunikationsstöd och hur de uppfattar att det påverkar barns språkutveckling i förskolan.

- Vad har de verksamma inom förskolan för tankar rörande språk- och kommunikationsstöd?
- Vilka tillvägagångssätt används för att stödja alla barns språk och kommunikation?
- Upplever de verksamma inom förskolan att det finns några hinder eller finns det bara fördelar med att använda sig av språk och kommunikationsstöd?

4. Metod

4.1 Metodval

Vi använde oss av intervjuer i vår undersökning. Vi ville få en insikt av vad de som arbetar i förskolan har för erfarenheter av språk och kommunikation. I och med det valde vi oss av en kvalitativ metod och samlade in data genom semistrukturerade intervjuer för att få svar på våra frågeställningar, de vill säga att vi i förväg har bestämt vilka frågor som ska vara med och i vilken ordning dessa frågor kommer. Det vi såg som positivt med semistrukturerade frågor var att deltagarna har möjlighet till att formulera svaren på sitt sätt. Tanken med denna intervjuform var just att deltagarna skulle få förmedla sina egna tankar och erfarenheter, vilket även Bryman (2016) menar att kvalitativa intervjuer handlar om och kallar dessa för "life histories". Vi valde också att lägga en allmän fråga om intervjupersonens bakgrund i början av varje intervju för att starta intervjun lätt (se bilaga 2). Enligt Løkken och Søbstad (1995) är detta ett bra sätt att börja intervjuer på för att få intervjupersonen att känna sig trygg och avslappnad inför resterande frågor.

4.2 Urval

Vi valde att intervjua fem personer inom samma kommun som alla arbetar på olika förskolor och inom olika områden. Alla som vi har intervjuat har någon form av utbildning inom TAKK eller någon vidareutbildning inom specialpedagogik. Vi använder oss av fiktiva namn för att intervjupersonerna inte ska kunna identifieras.

- Matilda är verksam förskollärare och har vidareutbildning inom autism och TAKK. Intervjun gjordes på Matildas arbetsplats i personalrummet.
- Moa är verksam förskollärare och har vidareutbildning som specialpedagog. Intervjun gjordes hemma hos Moa.
- Catrin är verksam förskollärare och har vidareutbildning inom specialpedagogik, ADHD och autism. Intervju gjorde på Catrins arbetsplats i ett avskilt rum.
- Anki är utbildad till specialpedagog. Intervjun gjordes på Ankis kontor.
- Anna är utbildad till special och talpedagog och intervjun gjordes på en förskola inom hennes område, i ett avskilt rum.

4.3 Genomförande

Innan vi satt igång med intervjuerna var det viktigt att vi kände till regler och vad vi skulle ta hänsyn till i intervjuerna. Löfdahl (2014) beskriver att det inte är tillåtet att göra något i undersökningen som kan påverka någon fysiskt eller psykiskt, som till exempel att föra listor över personuppgifter. Den som bär huvudansvaret för att undersökningen fullföljer enligt god forskningssed är vår handledare. Därav är det mycket viktigt att ha en god kontakt och planering tillsammans med vår handledare. Den data vi samlat in får endast användas till vårt arbete. När arbetet är klart ska data raderas så att ingen obehörig ska kunna ta del av information vi samlat in. I ett arbete som detta är det viktigt att det är omöjligt för en utomstående att kunna känna igen vem eller vilka som har deltagit i undersökningen (Löfdahl, 2014). Vetenskapsrådet (2002) har fyra huvudkrav och som skall följas. Dessa krav är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Inför studien tog vi kontakt med en talpedagog, en specialpedagog och tre förskollärare. Alla som deltar i studien är verksamma inom samma kommun men i olika områden. Vi berättade om vår tanke med studien och frågade om de var intresserade av att delta i vårt examenarbete. Alla fem personer som fick frågan om att delta tackade ja.

Innan vi började intervjua skickade vi ut ett informationsblad (se bilaga 1) där det bland annat stod forskningens huvudsyfte och att intervjun var frivillig, att deltagarens personliga uppgifter kommer att avidentifieras och att deltagaren när som helst fick avsluta sitt samarbete med oss. Intervjudeltagaren fick ta del av all information och fick vetskap om att den när som helst kunde ändra sig angående sin medverkan i vår studie. Vi informerade också att materialet inte kommer att användas för något annat ändamål. Varje deltagare fick bestämma vart och när vi skulle träffas och alla förutom en valde att ses på deras arbetsplats. En valde att ses i hemmet. Varje intervju pågick mellan 10-30 minuter och vi spelade in allting med hjälp av ljudupptagning på våra mobiltelefoner så att vi inte skulle missa något som sades under intervjuens gång. Vi hade även anteckningsblock så att vi snabbt kunde skriva upp om vi fick upp några funderingar eller tankar utifrån vad intervjudeltagaren svarade. Efter intervjuerna har vi även haft en fördjupad mejlkontakt med en av deltagarna för att få svar på ytterligare frågor och funderingar.

4.4 Bearbetning av material

Samtliga intervjuer transkriberades genom att vi lyssnade igenom varje intervju cirka fyra-fem gånger och skrev ner allt som sades i ett dokument. Vi skrev sedan ut alla transkriberade intervjuer för att lättare kunna kategorisera och sortera upp all data. Vi delade upp innehållet i kategorier, just för att vi skulle kunna få en tydligare bild av allas tankar och erfarenheter. Uppdelningen av innehållet kunde vi göra genom att vi såg ett tydligt samband mellan alla svar från intervjuerna. Nästan alla deltagare tog upp något utifrån de kategorier vi skapat och på så sätt beslutade vi oss för dem. Repetition säger Bryman (2016) är det vanligaste kännetecknet för teman, vilket menas att man i transkriptionen kan se att många av deltagarna har pratat i stort sätt om samma saker. Detta var något vi kunde se tydligt när vi bearbetade materialet. De sex olika kategorier vi kom fram till är, sociala relationer, barns utveckling, AKK, flerspråkiga barn, fördelar & nackdelar samt bestämmelser om alternativ och kompletterande kommunikation.

5. Resultat

I den här delen sammanfattats resultaten och den empiri vi har fått fram kommer att presenteras utifrån intervjuerna. Vi kommer presentera resultatet i sex olika kategorier, vilka är ”sociala relationer”, ”barnets utveckling”, ”AKK”, ”flerspråkiga barn”, ”fördelar och nackdelar” samt ”bestämmelser om alternativ och kompletterande kommunikation”.

5.1 Sociala relationer

Alla intervjupersoner är eniga om att språk och kommunikationsstöd är något som alla barn får ta del av i förskolan. Allt är kommunikation menar de, från godmorgon när barnet kommer till förskolan tills hej då när barnet går hem. Oavsett vart barnet befinner sig, om det är i toalettkön eller om pedagogen sitter och tröstar barnet handlar det om kommunikation. Språk och kommunikation är grunden för all inläring och att det handlar om att skapa möjligheter för hela barnets utveckling när vi hjälper dem med deras språk och kommunikation.

”För att, eh, det är det som gör det möjligt för barnet att samspela med omgivningen, med andra barn och med de vuxna satt det är otroligt viktigt för barnets utveckling. Det är att skapa möjlighet för hela utvecklingen om vi hjälper barnen med språk och kommunikation.”

”För mig är det liksom från när jag säger godmorgon till barnet. Jag är ju kommunikationen. Relation, relationsskapande kan man säga liksom är ett ord som innefattar allt det här om jag inte har en relation till barnet eller jag kommer liksom ingen vart i det jag säger eller hur jag är om jag inte skapar någon form av kontakt.”

Deltagarna pratar om hur viktig relationen till barnet är för att barnet ska kunna utvecklas så mycket som möjligt. Genom att samtala och finnas närvarande för barnen i både lek- och rutinsituationer menar en deltagare att barnet då får mer tydlighet, när man både gör och benämner. På så vis får barnet stöd i sin språkliga utveckling. Språket handlar inte heller bara om det verbala språket, det handlar om hur man som pedagog använder sig av sin kropp för att kommunicera med barnen. De menar att gester och miner säger så mycket om det man vill förmedla och det påpekas hur viktigt det är som pedagog att också våga använda sig av sin kropp. Deltagarna menar också att det är viktigt att finnas med som stöttning och vara närvarande tillsammans med barnen i till

exempel leken, så att barnet kan få lyckas med språket i samspelet också. De vardagliga aktiviteterna man gör i förskolan, till exempel leka med språket, som rim och ramsor, berätta sagor och att läsa böcker gynnar barnets språkutveckling, men att det också är aktiviteter pedagoger gör utan att ens tänka på att det handlar om just språkstöd. Det är bara en av de intervjuade som pratar om samarbetet med hemmet. Där återkopplar de varje vecka till vårdnadshavarna om hur de jobbar för att hemma ska få möjlighet att kunna hjälpa och stötta barnen på liknande sätt som de gör i förskolan.

5.2 Barnets utveckling

Utifrån denna kategori kunde vi finna att några av de intervjuade talar om att de utgår från barnets nivå när det handlar om att ta hjälp av olika verktyg för att stödja barnet i dennes utveckling. För att barnet ska få stöttning utifrån hur denne ligger till i sin utveckling delar några in barnen i mindre grupper och arbetar utifrån det. Det kan handla om att dela upp hela gruppen i grupper eller att bara ta med några enskilda barn för att träna språk, så kallade språkgrupper eller språksamlingar. Detta görs för att det är viktigt att barnen ska få den stöttning från där barnen är för tillfället. Den proximala utvecklingszonen nämns av några intervjupersoner och en av de säger:

”Det handlar ju om att vi måste möta barnet där barnet är, vi kan inte utsätta dem för underkrav för utvecklande och inte heller överkrav utan vi ska ju hitta den proximala utvecklingsnivån som man pratar om ni vet.”

5.3 AKK

Den här kategorin handlar om AKK, alternativ och kompletterande kommunikation, som i detta fall mest handlar om tecken och bildstöd, då dessa är de två verktygen det talas mest om i intervjuerna. Alla deltagare är eniga om att kommunikationsstöd i form av bilder och tecken gynnar alla barn, inte bara de barnen med till exempel ett handikapp eller diagnos. Om ett barn har svårt med det verbala språket kan den få hjälp med alternativ kommunikation, som bild och tecken. Det är viktigt att tänka att alla har rätt till att kommunicera och att det kan ske på flera olika sätt. Det framkommer lite olika om just hur mycket man använder sig av bildstöd och tecken. En del jobbar väldigt intensivt med detta hela dagarna, med alla barn i gruppen medan andra har material på avdelningen där alla barn kan ta del av det, men det jobbas inte lika intensivt hela dagarna med materialet. Detta beror till viss del på att barnen på avdelningarna är i

olika åldrar. De som arbetar med de allra yngsta barnen använder sig av bild och tecken allra mest och anledningen är att ett och tvååringarna inte alls har utvecklat sitt språk lika mycket som till exempel avdelningar med barn som är tre-fem år gamla. Men oavsett barnens åldrar, i det här fallet ett-sex år, framkommer det hos alla intervjuade att stöd i form av bilder, till exempel klädschema och dagsschema berikar alla barns förståelse av språket och skapar en trygghet och struktur.

”Så här är det, alla barn oavsett förutsättningar och då menar jag, det behöver inte vara barn som har funktionshinder som är, det är inte bara dom barnen som är i behov av att få fler sinnen aktiverade för att kunna få sin lilla omvärld begriplig.”

”Det ger en berikning för alla barn att få en bild till det verbala språket. Och ska man ge ännu mer så är ju tecken, då kommer ju tecken in också, för att förstärka. Man ser då via bilden, man hör via verbala och man gör.”

(intervjudeltagaren menar att man gör tecken)

Här menar en deltagare att alla barn, oavsett svårigheter, gynnas av att få ta del av fler kommunikationsmetoder samtidigt. När barnet får fler sinnen aktiverade blir det mer begripligt för barnet. Bildstöd handlar också om att hjälpa barnet att skapa ”byråådor” eller ”fack” åt språket, att kunna sortera språket i delar för att förstå det bättre. Även andra intervjupersoner pratar om att alla barn gynnas av att använda sig av något slags kommunikationsstöd.

”Det blir att tydliggöra deras dag och ett sätt för dom att förstå. Det är en av de viktigaste delarna för mig och det här handlar om hela dagen och med eh, schema som sitter uppe för hela gruppen inte bara för dom barnen som man anar behöver extra stöd utan jag jobbar gärna med hela guppen, och det hjälper hela gruppen.”

”Vi har börjat med veckans tecken som vi tränar tillsammans med barnen i gruppen. Och vi har även satt upp bildschema för hela, alla fem veckodagar så att barnen kan se och vi kan prata om vad som ska hända imorgon och vad som händer idag.”

”När vi lägger på tecken och jobbar mycket med bilder, att det hjälper så många fler barn som man kanske inte alltid ser.”

De menar här att de använder bilder, som ett veckoschema med hela barngruppen, för att berika alla barn med struktur över dagarna. Förskollärarna använder bilderna till alla barn, oavsett svårigheter, för att det är så lätt att missa barn som man kanske tror klarar av mer än vad de egentligen gör. Deltagarna berättar också att de har olika strategier som de jobbar med i barngruppen. Det är allt från ”veckans tecken” där arbetslaget tillsammans med hela barngruppen tränar på olika tecken, nyckelringar med bilder på som de har för att stödja de barnen som blir oroliga vid aktivitetsbyte eller vid andra

stunder under dagen. Språk och kommunikationsspel är också exempel på verktyg, där man måste vara två för att kunna spela, just för att barnen ska växa i deras samspel samtidigt som de tränar på sitt språk.

5.4 Flerspråkiga barn

Utifrån resultatet fick vi några få svar och tankar kring flerspråkiga barn och hur de stöttas i sin språkutveckling. Det framkom hur viktigt det är att kunna visa med bilder om barnet inte har språket och att alla barn oavsett förutsättningar är i behov av att få flera sinnen aktiverade. En deltagare pratar om att barn kan prata olika språk, till exempel svenska i förskolan och spanska hemma, vilket gör att de barnen också får stöttning i sin språkutveckling när de får ta del av både det verbala språket, att höra ett ord och att se bilden. Det gör allting mer konkret.

“Någon kanske inte ens kan språket och då är det ännu viktigare att jag själv visar med saker, jag visar med bilder och att jag verkligen ser till att men det är dig jag vill prata med.”

Deltagaren berättar också att på deras avdelning i hallen har de satt upp Hej/Godmorgon på olika språk, just för att synliggöra att kommunikation inte ser lika ut för alla. En annan deltagare pratar om lek val som de använder sig av, där sätter de upp bilder på en dörr/vägg med bilder på olika aktiviteter som barnen får välja att göra. Förskolläraren menar att de barn som inte har det svenska språket använder de bilderna väldigt mycket för att kunna göra sig förstådd, där barnen går fram och pekar på det val de vill göra. Det påpekas också att det är extra viktigt med olika sätt att kommunicera när barn vars föräldrar inte har det svenska språket heller, för att pedagogerna ska kunna ha en dialog om vad som händer på förskolan och hur barnet har det.

5.5 Fördelar och nackdelar

5.5.1 Fördelar

Alla deltagare såg fördelar med att använda sig av språk och kommunikationsstöd, så att alla barn oavsett behov ska kunna få en chans att lyckas, kunna göra sig förstådd och att kunna tolka språket rätt. Det är viktigt att använda sig av språk och kommunikationsstöd så att de barn som behöver hjälp och stöttning inte blir hämmade

på något vis, utan vågar prata och kommunicera med strategier som fungerar för just dem. Några förskollärare arbetar väldigt mycket med tecken för att få en möjlighet till att stödja barnen. De menar att tecken och bilder hjälper så många fler barn som man kanske inte alltid ser.

”Men jag tänker att det är ju att alla barn ska få det stöd som dom behöver för att kunna kommunicera och att kunna göra sig förstådd och för att kunna visa vad dom vill.”

Ett exempel som också nämns som ett slags verktyg är pedagogerna själva. Det framkommer i en intervju att man gärna kan se någon i personalen som ett ”verktyg”, om det är någon som är väldigt bra på tecken till exempel. Då gynnar det barngruppen och även kollegorna i arbetslaget som kan stöttas av varandra. Deltagarna pratar också om att specialpedagogerna som kommer in i barngruppen och stöttar pedagogerna är till stor fördel. De kommer med olika strategier, verktyg och tips på hur specifika barn kan få extra stöttning och hur pedagogerna ska tänka och arbeta.

5.5.2 Nackdelar

Nackdelarna med språk och kommunikationsstöd var nog den frågan som de flesta var tveksamma till. De såg inget negativt med stödet i sig, utan det runtomkring, som att finna tiden till att lära sig, okunskap eller bristen på intresse hos en del pedagoger. Det kan också ta lång tid innan ett resultat blir synligt vilket kan göra att pedagogernas engagemang förloras under tidens gång. Därför kan det vara en svårighet för pedagogerna att jobba med verktyg som tecken och bildstöd. Det framkommer också i intervjuerna att det bör finnas en kunskap hos pedagogerna om hur de kan jobba med språk och flerspråkighet. Det bör även finnas en kunskap i hur de kan leka med språket för att de ska kunna stödja barnen i deras utveckling. De är också eniga om att det krävs otroligt mycket från pedagogerna i förskolan idag, pedagoger som är engagerade och som vill och orkar.

”Nackdelen är den att det finns för lite kunskap om relationsskapande. Men kunskapen överlag på hos pedagoger hur på vilka sätt man kan jobba med språk med allt från flerspråkighet och att våga leka med språk. Våga leka med munnen och bjuda på dig själv.”

Om pedagogerna inte har tillräckligt bra relation till barnet kan de inte utmana barnet på bästa sätt. Då kanske stödet barnet behöver läggs på antingen en för låg nivå eller en för hög nivå och det är då lätt att barnet inte stimuleras på rätt sätt för sin utveckling. Om

utmaningen barnet möter är för låg för barnets nivå blir det heller ingen utveckling. Dock kan de se brister hos många pedagoger när det handlar om att hitta den proximala nivån hos barnen och kunskapen att göra innehållet intressant för barnen, för att kunna stimulera dem på bästa sätt.

5.6 Bestämmelser om alternativ och kompletterande kommunikation

Efter att vi hade gjort alla intervjuer uppstod det funderingar om varför alla deltagare använder sig av alternativ och kompletterande kommunikation. Vi började fundera på om det finns några bestämmelser från chefer, kommunen eller högre uppsatta om att alla inom förskolan ska använda sig av AKK eller om det var frivilligt. Därför valde vi att återkoppla med en av deltagarna för att få svar på våra funderingar. Det framkom att det inte finns några generella bestämmelser om att alla förskolor ska använda sig av AKK, men eftersom att det finns både forskning och beprövad erfarenhet på att AKK stärker barns tal, språk och kommunikationsförmåga är detta ett verktyg som inte bör väljas bort. Vi fick också till svar att det är upp till varje förskolechef att omsätta skollagen och förskolans läroplan i praktiken i sitt område och tillsammans med biträdande förskolechefer. Därför kan det se olika ut i varje förskolorområde hur man arbetar med verktygen.

”I våra styrdokument kan man säga att alla ska erbjuda alternativ kommunikation men det är inte formulerat hur”.

En av de andra deltagarna tror att alla pedagoger inom 20 år kommer att använda sig av tecken och bilder, men att det då krävs en otrolig satsning från kommunerna och cheferna för att få pedagoger mer engagerade och utbildade inom det området. Deltagaren säger också att vi har läroplanen att ”luta oss mot” där det står att alla barn som vistas i vår förskola skall ges det individuella stöd som man äger.

Något som även framkommer är att vissa områden har valt att göra fortbildningsinsatser med hjälp av lokala elevhälsans special- och talpedagoger och andra har haft fortbildning av centrala elevhälsans specialpedagoger. Några områden har en gemensam ”lägsta nivå” bas med utvalda tecken som alla i området ska känna till och använda sig av. Andra områden har valt att ha AKK/TAKK som ett ansvarsområde för en utvald

pedagog per förskola med gemensamma nätverksträffar där de ger varandra inspiration. Men det är upp till varje förskola att arbeta med sin egna kompetensutveckling i ämnet.

”Mycket av hur arbetet utvecklas på respektive förskola påverkas också av om det finns eldsjälar och pedagoger som är intresserade och vill lära sig mer i ämnet, men i slutändan är det ju chefens ansvar att skapa förutsättningar för av detta verktyg kommer alla barn till godo”.

6. Analys

Här kommer vi att göra en analys av den insamlade empirin och jämföra med vad den tidigare forskningen samt litteraturen säger för att få svar på våra frågeställningar.

I vår studie har vi utgått ifrån Vygotskijs sociokulturella perspektiv, där människan genom sociala relationer och i interaktion med andra, lär, utvecklar och upptäcker sitt språk. Utifrån våra intervjuer fick vi fram att alla deltagande anser att förskolan är en plats där alla barn på något slags vis får chansen att utveckla sitt språk.

Intervjupersonerna menar att allting är språk och kommunikation, redan från första hälsningen när barnet kommer till förskolan. Palla och Vallberg, Roth (2018) samt Sheridan och Gjems (2016) menar att barnet utvecklar sitt språk som mest i meningsfulla sammanhang och att förskolan är som en arena av många olika möten. När barnen får ta del av de sociala relationerna i förskolan så stärks barnets språk och kommunikationsförmåga. Det handlar inte heller bara om det verbala språket, utan även kroppsspråk, gester och miner. Deltagarna menar att man som pedagog också måste våga använda sig av kroppen för att förmedla och uttrycka sig, då det också ger en mer förståelse för barnet. Om pedagogen ler vet barnet att ”nu är hon glad”, vilket Kress (1997, refererad i Skaremyr, 2014) menar handlar om det multimodala språket. Vi talar inte bara ett språk utan flera språk, vilket också ger en större berikning till barnet i att förstå vad pedagogen eller andra barn vill förmedla. I intervjuerna framkom det även att pedagogerna bör skapa sig en bra relation till barnet för att barnet ska kunna utvecklas så mycket som möjligt. Deltagarna menar att om det inte finns någon relation mellan parterna kan det även brista i utvecklingen, då pedagogen utan relation till barnet inte kan utmana barnet på bästa sätt. Detta stämmer överens med vad Lindö (2009) menar om vuxenstöd, då dennes stöd har en central roll för barnets lärande. Lindö refererar till Dysthes (1996) scaffolding, på svenska kallat byggnadsställning och menar att barnet

med hjälp av den vuxna kan klättra för att utveckla sitt språk. Några intervjudeltagare pratar också om den proximala utvecklingszonen och menar att barnets utveckling kan utebli om man till exempel lägger sig på en för låg nivå än den barnet befinner sig på just då. Detta menar också Wedin (2011) när hon refererar till just Vygotskijs teori om proximala utvecklingszonen, där barn stärker sitt språk när de är i sociala sammanhang med de som är mer mogna än de själva och då kan utveckla ett mer avancerat språk.

Att relationen till barnet är viktig tar våra intervjuade upp många gånger. Pramling, Palméus och Linddahl (1991, refererad i Lindö, 2009) menar att den vuxna bör ha ett svarsbeteende gentemot barnet, det vill säga respektera barnets tankar och skapa en god relation, hjälpa barnet att skaffa sig god självkänsla och att vara delaktig i barnet, att samspela och uppmuntra. När de intervjuade talar om relationen till barnet berättar de att det för dem handlar om, förutom att skapa sig en bra relation till barnet, att också vara en närvarande pedagog i barnets lek och samspel med andra barn. Det handlar om att lyssna och att samtala med barnen i olika aktiviteter samt när de befinner sig i dagliga rutiner, vilket stämmer överens med hur Pramling et al., (1991) anser att en pedagogs förhållningssätt gentemot barn bör vara.

Utifrån ämnet relationen till vårdnadshavare var det bara en deltagare som pratade om vikten av en god relation och deras samarbete med hemmet. Det är till fördel att pedagogerna har bra kontakt och ett bra samarbete med vårdnadshavare, för barnets skull. Både Bruce (2010) och Lindö (2009) styrker detta och menar att barnet gynnas av ett samarbete mellan förskola och hemmet, både för dennes utveckling men också inför framtida sociala relationer och interaktioner med andra människor. Detta är också något som står i läroplanen (Skolverket, 2016) att arbetslaget ska samarbeta med hemmet för barnets bästa.

När det handlar om metoden AKK för att stödja barns språkutveckling är det främst bildstöd och tecken intervjudeltagarna pratar om när de tänker på språk- och kommunikationsstöd. Deltagarna menar att det handlar om barns rätt till att kommunicera och göra sig förstådd. Om något barn har svårt med det verbala språket måste den på något annat vis kunna få uttrycka sig, vilket framförallt Barnkonventionen (UNICEF Sverige, 2009) säger att barn har rätt att uttrycka sig fritt. Utifrån resultatet framgick det också att det är viktigt att använda sig av språk och kommunikationsstöd

så att de barn som behöver hjälp och stöttning inte hämmas och får dålig självkänsla för att de inte kan uttrycka sig. Detta är också något Barker, Akaba, Brady och Thiemann-Bourque (2013) nämner i sin artikel, att de barn som har det svårt med språket ofta upplever att det blir hinder när de inte kan prata med familjemedlemmar och andra i deras närhet. Därför är det extra viktigt att dessa barn får stöttning så att deras självkänsla stärks, vilket gör att de vågar mer. Bruce, Ivarsson, Svensson och Svantelius (2016) skriver att det idag finns en mer fördjupad kunskap i hur viktig barns språkutveckling är och att den bör stimuleras i så tidig ålder som möjligt. De nämner också hur viktigt det är med pedagoger som är medvetna om hur de ska stimulera barns språkutveckling på bästa sätt så att det gynnar alla barns utveckling. I intervjuerna kan vi tolka att det finns en medvetenhet hos pedagogerna då de skapar en stimulerande språkmiljö på respektive avdelning och förskola genom att använda språk och kommunikationsverktyg till alla barn, inte enbart till de barn som är i behov av det. Det framkom också att verktyg som bildstöd och teckenstöd används till att strukturera upp dagarna och göra dem tydligare för hela barngruppen, då alla barn gynnas av att få flera sinnen aktiverade. Men trots en medvetenhet hos pedagogerna i språkstimulering när det handlar om kommunikativa verktyg nämns det inte mycket om förskolans vardagliga aktiviteter, som ofta uppskattas mycket av barnen, som till exempel läsa böcker, berätta sagor och leka med ord. Sheridan och Gjems (2016) menar att barn lär sig som mest när de befinner sig i aktiviteter eller sammanhang som de känner är meningsfulla. Dock nämns det i intervjuerna att dessa aktiviteter ofta utförs utan att man tänker på att det handlar om just språkstöd. Vi tolkar detta som att pedagogerna ibland när de utför en vardaglig aktivitet i förskolan inte för stunden reflekterar över att det är ett språkstöd, men att de ändå är medvetna om att barns språk stimuleras i aktiviteten. När det handlar om vad de intervjuade anser att det finns för fördelar och nackdelar med språk och kommunikationsstöd såg de alla fördelar med att använda sig av det till alla barn i barngruppen, dels för att alla barn gynnas av att få flera sinnen aktiverade samtidigt och för att alla barn ska få en chans att lyckas i livet. De nämner också att de barn som inte har det verbala språket måste ges en chans till att kommunicera på sätt som fungerar bäst för dem, oavsett om det är med tecken, bilder, gester eller annat sätt. Lundqvist, Mara och Siljehag (2015) talar om inkluderande utbildning och påpekar hur viktigt det är för barns sociala utveckling och för att skapa ett samhälle där alla är accepterade och välkomna. De menar också att alla barn har rätt att få det stöd de är i behov av. I likheter med Lundqvist et al., (2015) menar intervjudeltagarna att när de

erbjuder något slags språkverktyg till de barn som inte har det verbala språket får de en chans till att kunna samspela och leka med resterande barn som har det verbala språket. Detta skapar en välkomnade klimat och en inkluderade känsla i barngruppen.

Inkluderande utbildning är också något som Palla och Vallberg, Roth (2018) nämner och menar att förskolan ska skapa förutsättningar för alla barns språkutveckling oavsett vilken bakgrund barnet har. Därför är det också viktigt att pedagogerna fokuserar på flerspråkighet, för att skapa en utbildning för alla. Utifrån resultatet av våra intervjuer framkom det inte mycket om just språkstöd till flerspråkiga barn, men det som framkom var hur viktigt det är att arbeta med till exempel bilder för att de barn som inte kan det svenska språket ska kunna förmedla deras tankar och för att kunna göra sig förstådd.

Vikten av att använda sig av olika sätt att kommunicera påpekades också när det handlar om barnens vårdnadshavare, så att pedagogerna på förskolan ska kunna ha en bra dialog och kunna förmedla hur barnet har det på förskolan. När det kom till nackdelar ansåg ingen av de intervjuade att språk och kommunikationsstöd är någonting dåligt, men det framkom många gånger att det ofta handlar om tidsbrist, okunskap eller oengagerade pedagoger när det brister i språkstödet till barn. Det tar tid att lära sig tecken och det tar också ofta lång tid innan rutinerna med att till exempel arbeta med bildstöd visar resultat. Därför menar de intervjuade att detta ofta kan vara anledningen till att det brister i språk och kommunikationsstöd hos en del pedagoger. Detta är något både Grisham-Brown, Cox, Grivil och Misall (2010) och Barker, Akaba, Brady och Thiemann-Bourque (2013) nämner i sina artiklar och menar att det ofta är brist på kunskap eller brist på tid som gör att pedagoger inte kan stötta barn som är i behov av extra stöd i deras språkutveckling fullt ut. I resultatet framkom det i en fördjupad mejlkontakt att det är upp till varje chef att se till att omsätta skollagen och läroplanen för skolan, vilket förklaras med att det i läroplanen står att alla barn ska ges det individuella stöd de är i behov av. Den intervjuade menar att detta gör att det är chefernas ansvar att se till att personalen har och får den kunskap som behövs. Wedin (2011) menar dock att det idag krävs väldigt mycket av pedagoger när det handlar om barns språkutveckling och att det är viktigt att pedagogerna har barns språkutveckling i åtanke när de planerar verksamheten. Förskolan ska stödja varje barns utveckling och sträva efter att varje barn utvecklar nyanserat talspråk och kunna ge uttryck för sina egna uppfattningar (Skolverket, 2016). Därför är det viktigt att pedagogerna ges den utbildning och kunskap som krävs för att barnen ska få chans att utvecklas på bästa sätt.

7. Diskussion och slutsats

7.1 Diskussion av metod

Empirin är begränsad då vi endast har fem deltagare som medverkar i vår studie, vilket gör att räckvidden och tillförlitligheten är ganska låg. Alla deltagare arbetar inom samma kommun. Detta är ett resultat utifrån vad de intervjuade berättar, det handlar om deras tankar och erfarenheter, vilket kan skilja sig väldigt mycket från andra städer, orter och områden. På grund av vissa omständigheter som tidsbrist har vi inte haft chans att forska bredare och inte heller inom andra kommuner. En aspekt är också att de förskolor som finns med i studien inte är särskilt flerspråkiga, vilket är en förklaring till varför inte arbetet med flerspråkiga barn nämns mer än vad det gör. Innan vi valde att bara ha intervjuer som metod hade vi en diskussion om vi skulle ha fler metoder men kom fram till ganska snabbt att vi nöjde oss med bara intervjuer. Detta på grund av tidsbrist då det skulle ta längre tid att observera alla deltagare. Av erfarenhet kan det ibland vara svårt att få in blanketter om föräldrars medgivande för att få observera barnen. Bryman (2016) menar dock att intervjuer är en av de mest betydelsefulla metoderna inom kvalitativ forskning. Något som uppstod på en av intervjuerna var att en av deltagarna förklarade sin lättnad över att vi inte filmade då den trodde sig skulle dra sig tillbaka mer då och inte våga vara lika öppen som den var när vi bara hade ljudupptagning. Intervjuerna gick bra då vi fick många utförliga och intressanta svar av respondenterna. Ibland svävade dock svaren ut lite väl mycket då det var många av våra deltagare som brinner för det aktuella ämnet, vilket gjorde att vi fick pausa och komma tillbaka till frågorna lite då och då. Följdfrågor i intervjuerna kom också naturligt och det uppstod ingen nervositet från oss eller mellan oss och deltagarna.

7.2 Diskussion av resultat

Frågeställningarna vi ville få svar på i denna studie var vad deltagarna i studien hade för tankar rörande språk och kommunikationsstöd, vad de har för tillvägagångssätt i sitt arbete med barns språkutveckling och om de såg några hinder eller bara fördelar med språkstöd. Med teoretisk utgångspunkt i Vygotskijs sociokulturella perspektiv (refererad

i Wedin, 2011) där människan lär i sociala relationer, kan vi utifrån resultatet tolka det som att barns språkutveckling hela tiden stimuleras i förskolans miljö, när barn får delta och samspela med vuxna och andra barn. Forskning om sociala relationer (Wells, 2007, refererad i Sheridan och Gjems, 2016 och Palla och Vallberg, Roth, 2018) visar att barns språkutveckling stimuleras och utvecklas när de befinner sig i samspel med andra vuxna och barn. Förskolan är ett exempel på detta, där barn skapar relationer och deltar i aktiviteter med varandra. På samma sätt som tidigare forskning visar vår studie hur viktig de sociala relationerna är för barns språkutveckling. I resultatet framkom det bland annat att pedagogernas relation till barnen är väldigt viktig för att det ska bli ett meningsfullt och lärorikt lärande och för att varje barn ska kunna få det individuella stöd de är i behov av, oavsett svårigheter. Barnen behöver utmanas i samtal och i olika kommunikativa situationer, där det finns en medveten pedagog som både gör och benämner. Deltagarna menar att pedagogen blir ett slags verktyg i relation till barnets språkutveckling och om det inte finns någon relation mellan pedagog och barn blir det heller inget meningsfullt eller stimulerande lärande.

I forskning om AKK (Binger och Light, 2006, Barker, Akaba, Brady och Thiemann-Bourque, 2013 och Paul, Campbell, Bilberg, Tsiouri, 2013) framkommer det att det är olika verktyg som idag används mer medvetet inom förskolan. Det framkommer också att det är till fördel att använda sig av dessa verktyg för att barn med språk och kommunikationssvårigheter ska kunna kommunicera med andra och att kunna ta del av sociala interaktioner. I barnkonventionen (UNICEF Sverige, 2009) står det tydligt att alla barn har rätt till att uttrycka sig fritt och ha egna åsikter vilket gör att det måste finnas andra alternativ för att kommunicera än enbart genom det verbala. Alla deltagare i vår studie använder sig av någon form av kommunikativa verktyg för att alla barn ska få möjlighet att uttrycka sig på sitt sätt. Bild- och teckenstöd är de som används mest och dagligen i verksamheterna för att stimulera och utveckla barnens språk. Genom att barnen får ta del av bildschema, klädschema och bilder på aktiviteter blir deras dagar mer tydliga och de barn som inte har det verbala språket får möjlighet att kommunicera genom att peka på bilderna. Alla i våran studie har någon form av erfarenhet av AKK, vilket är till fördel för alla barn på deras avdelning. Dock har inte alla pedagoger överlag den kompetensen vilket gör resultatet lite ovisst, då det kan se väldigt olika ut i jämförelse med andra förskolor där pedagogerna saknar kunskap inom området.

I forskning om samarbete med hemmet (Grisham-Brown, Cox, Gravil och Misall, 2010) och även i Läroplanen för förskolan (Skolverket, 2016) framkommer det hur viktigt det är med en bra relation till vårdnadshavarna för att de ska få en chans att vara delaktiga och inkluderade i barnens utbildning. Till skillnad från tidigare forskning fick vi endast få kommentarer om hur viktigt det är att samarbeta med barnens vårdnadshavare för att barnet ska kunna få samma stöttning i hemmet som i förskolan, speciellt när de handlar om de barn som är i behov av extra stöd. Stöttningen ökar om barnet både får stimulans på förskolan och i hemmet, vilket gynnar barnets utveckling. Men trots de få svaren kan vi inte utesluta att deltagarna i studien inte har en god relation till vårdnadshavarna.

I tidigare forskning om pedagogers kunskap (Grisham-Brown, Cox, Gravil och Misall, 2010 och Renblad och Brodin, 2014) visar det att pedagogerna i förskolan ofta saknar både tid och kunskap för att kunna stötta barn i behov av stöd. Det framkommer också i forskning att specialpedagoger behövs och uppskattas av personalen för att de ska få stöttning och mer kunskap i hur de ska bemöta de barn som har svårigheter. På samma sätt som tidigare forskning visar vår studie att det ofta saknas kunskap för att stimulera barns språkutveckling på bästa sätt. Pedagoger i förskolan har inte alltid kunskap om hur de ska arbeta med till exempel teckenstöd och detta menar deltagarna kan vara en nackdel med just språk och kommunikationsstöd. Ytterligare en nackdel som framkommer är att det tar tid att lära sig tecken och att tiden inte alltid finns där för att göra det. Det kan också ta längre tid att försöka kommunicera med ett barn som inte har det verbala språket då eventuella bilder och tecken måste vara med i kommunikationen. Detta kan skapa problem då förskolans miljö ofta är stressig, det är många barn och få vuxna, vilket kan leda till att de barn som behöver längre tid för att kunna uttrycka sig kan hamna i skymundan och inte få den tid de behöver för att kommunicera på sitt sätt. I vår studie framkom det också att pedagogerna uppskattar och tar gärna hjälp från specialpedagogerna för att kunna hjälpa de barn som är i behov av stöd. Men ofta är det en specialpedagog per område som arbetar ensam, vilket gör att tiden där kan bli knapp.

7.3 Slutsatser

En slutsats vi kommit fram till utifrån denna studie är att språk och kommunikationsstöd i förskolan handlar om mer än bara de konkreta verktygen som vi kanske tänker på när vi hör språkstöd, som exempelvis bild- och teckenstöd. Relationen mellan pedagog och

barn i förskolan är otroligt viktig för att barnet ska få rätt stimulans och rätt förutsättningar i sin utveckling och utifrån resultatet kan vi se att pedagogerna i förskolan ser sig själva som ett verktyg till barnet och de har stor betydelse för barnets språkutveckling. Detta kräver dock att det finns närvarande, lyhörda och medvetna pedagoger för att barnen ska utvecklas på bästa sätt. En annan slutsats vi kan dra är att det finns en medvetenhet hos pedagoger i förskolan när det handlar om barns språkutveckling och att använda sig av AKK. De verktyg som används och nämns mest är bilder och tecken, men även kommunikativa verktyg som språkgrupper och spel nämns som viktiga verktyg för att stimulera barnens språk. Det finns också en medvetenhet hos pedagogerna i att alla barn gynnas av att ta del av kommunikativa verktyg, oavsett svårigheter, vilket visar på att om det finns kompetenta och medvetna pedagoger i verksamheterna så gynnar det också barnets bästa. Dock behövs det mer kunskap överlag till pedagoger när det handlar om att använda sig av kommunikativa verktyg som teckenstöd och bilder. Det framkom i studien att det är upp till varje chef att ge personalen utbildning i till exempel teckenstöd för att barnen ska gynnas. Frågan vi då ställer oss är om alla chefer tar det fulla ansvaret och utbildar personalen eller om ansvaret ändå läggs lite på pedagogerna, trots att det är chefens ansvar att omsätta skollag och läroplan i praktiken. Denna tanke uppstod eftersom att de intervjuade uttryckte okunskap hos pedagoger som en nackdel i frågan om språk och kommunikationsstöd.

8. Fortsatt forskning

Resultatet i denna studie hade förmodligen sett väldigt annorlunda ut om vi hade intervjuat ett område med bara flerspråkiga förskolor. I studien är det bara pedagoger med många års erfarenhet som är intervjuade. Detta var ingenting vi tänkte på när vi startade igång studien, men såhär i efterhand funderar vi om resultatet hade varit annorlunda om vi bara hade intervjuat pedagoger med bara något års erfarenhet. Om vi skulle vidareutveckla vårt examensarbete är detta några tankar vi hade haft med oss och gjort annorlunda, för att få ett bredare perspektiv på hur arbetet med AKK och språkstöd kan se ut i förskolan.

9. Referenser

- Barker, R. M., Akaba, S., Brady, N. C., & Thiemann-Bourque, K. (2013). Support for ACC use in preschool, and growth in language skills for young children with developmental disabilities. *AAC: Augmentative and Alternative Communication*, 29(4), 334-346.
- Binger, C., & Light, J. (2006). Demographics of Preschoolers who require AAC. *Language Speech and hearing services in schools*, 37(3), 200-208.
- Björklund, E. (2008). *Att erövra litteracitet: små barns kommunikativa möten med berättande, bilder, text och tecken i förskolan*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2009. Göteborg.
- Brebner, C., Hammond, L., Schaumloffel, N., & Lind, C (2015). Using relationship as a tool: Early childhood educators' perspectives of the child-caregiver relationship in a childcare setting. *Early child development and care*, 185(5), 709-726.
- Bruce, B (2010) *Bokstavs barnen och bokstäverna*. Bjar, L. & Liberg, C. (red.), *Barn utvecklar sitt språk*. (2., [uppdaterade] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Bruce, B. Ivarsson, U. Svensson, A & Sventelius, E. (2016) *Språklig sårbarhet i förskola och skola: barnet, språket och pedagogiken*. (Upplaga 1). Lund: Studentlitteratur
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (Upplaga 3). Stockholm: Liber.
- Palla, L., Vallberg-Roth, A-C (2018) Characteristics of preschool teaching in language, communication and multilingualism: Expressions from ten Swedish municipalities. *Problems of Education in the 21 st Century*, 76(2): 189-214.
- Grisham-Brown, J., Cox, M., Gravid, M., & Missall, K. (2010). Differences in child care quality for children with and without disabilities. *Early education and development*, 21(1), 21-37.
- Heister, Trygg, B (2010) *TAKK: tecken som alternativ och kompletterande kommunikation*. (2., rev. Uppl.) Malmö: Södra regionens kommunikationscentrum
- Håkansson, G. (1998). *Språkinläring hos barn*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindö, R (2009). *Det tidiga språkbudet*. (1. Uppl.) Lund: Studentlitteratur
- Lundqvist, J., Mara, A. W., & Siljehag, E. (2015). Inclusive education, support provisions and early childhood educational pathways in the context of Sweden: a longitudinal study. *International journal of special education*, 30(3), 3-16.

- Löfdahl, A., Hjalmarsson, M. & Franzén, K. (red.) (2014). *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Paul, R., Campbell, D., Gilberg, K., & Tsiouri, I. (2013). Comparing spoken language treatments for minimally verbal preschoolers with autism spectrum disorders. *Journal of autism and developmental disorders*, 43(2), 418-431.
- Renblad, K & Brodin, J (2014). *Behövs specialpedagoger i förskolan?* (Socialmedicinsktidskrift, Vol 91, Nr 4, 2014). Sheridan, S., & Gjems, L. (2017). Preschool as an arena for developing teacher knowledge concerning children´s language learning. *Early childhood education journal*, 45(3), 347-357.
- Skollagen (SFS 2010:800). Stockholm:Utbildningsdepartementet.
- Sutton, A., Trudeau, N., Morford, J., Rios, M., & Poirier, M.-A. (2010). Preschool-aged children have difficulty constructing and interpreting simple utterances composed of graphic symbols. *Journal of child language*, 37(1), 1-26.
- UNICEF Sverige (2009). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige.
- Vetenskapsrådet (2012). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Wedin, Å. (2011). *Språkande i förskolan och grundskolans tidigare år*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

Till intervjudeltagare,

Vi heter Lovisa Borg och Frida Ramström och läser sista terminen till förskollärare på högskolan i Gävle. Under hösten kommer vi att skriva vårt examensarbete som kommer att handla om språk och kommunikationsstöd. Vårt syfte med undersökningen är att synliggöra hur de som är verksamma inom förskolan arbetar med språk och kommunikationsstöd.

Under hösten kommer vi att besöka utvalda förskolor för att intervjua personal inom området.

Alla personliga uppgifter som gäller de intervjuade personerna kommer att aidentifieras i arbetet.

Deltagandet är helt frivilligt och deltagaren kan när som helst hoppa av.

Om du har funderingar eller frågor kontakta oss på:

Lovisa Borg: Ofk15lb@student.hig.se

Frida Ramström: Ofk15frm@student.hig.se

Bilaga 2

Intervjufrågor

Berätta lite om dig själv, vad har du för utbildning, arbetslivserfarenheter och hur länge har du varit verksam inom förskolan?

Vad anser du att kommunikations och språkstöd i förskolan innebär?

Vilka strategier använder ni er av i arbetslaget för att stödja barn i deras språk- och kommunikationsutveckling?

Vad finns det för resurser tillgängligt på er avdelning som kan stödja barn i deras språk- och kommunikationsutveckling?

Anser du att det finns några för- och nackdelar med språk- och kommunikationsstöd i förskolan?

Har du något mer att tillägga?

Kan vi kontakta dig igenom om vi behöver ytterligare information?

